Norges samlede innsats i Afghanistan og Irak

Taler
Jan Petersen

Dato
15 desember 2003

Sted
Stortinget

Omstendigheter
Utenriksministerens redegjørelse

President,

Jeg vil i min redegjørelse legge hovedvekten på Norges samlede innsats i Afghanistan og Irak. Men jeg vil også benytte denne anledningen til å redegjøre for de avveininger regjeringen gjør når det gjelder deltakelse i internasjonale operasjoner mer generelt. Med i en slik gjennomgang hører en vurdering av det internasjonale trusselbilde vi står overfor, FNs rolle som fredsbevarende organ og det folkerettslige grunnlaget for Norges deltakelse i internasjonale operasjoner. Også regjeringens avveininger og prioriteringer ut fra de behov som foreligger og de ressurser vi har til rådighet hører med i en slik gjennomgang.

La meg imidlertid innledningsvis knytte noen kommentarer til helgens dramatiske hendelse i Irak - pågripelsen av Saddam Hussein. Det er gledelig at koalisjonsstyrkene har pågrepet Iraks tidligere diktator. Saddam Hussein kan nå stilles til ansvar for de alvorlige overgrepene han står bak. Ikke minst gjelder dette bruken av masseødeleggelsesvåpen, både mot naboland og Iraks egen sivilbefolkning.

Det er nå vårt håp at pågripelsen av Hussein på sikt vil lede til at terroristhandlingene i Irak opphører eller i det minste klart reduseres. Det er vesentlig for at gjenoppbyggingsarbeidet kan komme videre til beste for den irakiske befolkningen. Det er også viktig med tanke på den fremtidige politiske utviklingen i Irak.

Det er viktig at staffeforfølgelsen av Saddam Hussein skjer gjennom en troverdig og rettferdig rettergang.

FNs Sikkerhetsråd har enstemmig i Resolusjon 1483 krevd at tidligere medlemmer av det irakiske regime "blir stilt til ansvar for sine forbrytelser og grusomheter".

Det bærende prinsipp i folkeretten er at det er vedkommende stat som beholder hovedansvaret for å straffeforfølge alvorlige forbrytelser. Det er således fullt ut i samsvar med folkeretten at Saddam Hussein føres for en irakisk straffedomstol. Vi forutsetter imidlertid at en rettergang vil tilfredsstille folkerettens krav til uavhengighet og rettssikkerhet.

Det irakiske styringsrådet har nylig kunngjort at det vil bli etablert en slik institusjon. Videre signaliserte medlemmer av styringsrådet rett etter pågripelsen av Saddam Hussein at man tar sikte på at saken hans føres for en irakisk domstol. Når dette vil skje, er det for tidlig å ha noen formening om.

President,

Etter avslutningen av den kalde krigen har et nytt konfliktmønster vokst frem, preget av interne og regionale konflikter og samspillet mellom dem. Gjennom det meste av 1990-tallet hadde vi en slik situasjon på Balkan og i deler av Afrika. I dag er liknende konfliktmønstre enda mer utbredt i Afrika og enkelte steder i Asia.

Et annet vesentlig trekk ved utviklingen er at vi nå står overfor et helt nytt - og globalt - trusselbilde. Terroranslagene i USA i september 2001 viste at de alvorligste utfordringene mot vår felles sikkerhet nå kommer fra internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Bare ved en besluttsom og felles internasjonal innsats kan kampen mot disse nye sikkerhetsutfordringene lykkes. Derfor er det viktig at vi deltar aktivt i bestrebelsene med å opprettholde den brede globale koalisjonen som ble dannet i etterkant av terroranslagene i 2001.

I arbeidet med å bekjempe disse nye sikkerhetstruslene legger regjeringen avgjørende vekt på den rolle FN kan - og skal - spille. Det er FNs sikkerhetsråd som har det primære ansvaret for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. Vi må støtte opp om FNs rolle og ansvar som fredsbevarende organ, og vi må bidra til at FN får de ressurser organisasjonen trenger for å ivareta sine

funksjoner.

Erfaringene har vist at det er behov for et bredt sett av virkemidler i tilknytning til fredsoperasjoner for at disse skal lykkes. Militær tilstedeværelse er ofte avgjørende for å sikre den stabiliteten som er nødvendig for en positiv politisk og økonomisk utvikling. Men også politiressurser, bidrag til oppbygging av rettsvesen, humanitær bistand og utviklingsbistand er viktige elementer i mer helhetlige bestrebelser på å skape langsiktig fred og forsoning.

President,

Når det gjelder rammene for norsk deltakelse i slike operasjoner er det et klart krav: Et norsk engasjement skal være i samsvar med folkeretten. Dette innebærer at eventuelt maktbruk må forankres folkerettslig, enten i samtykke fra partene, i retten til individuelt eller kollektivt selvforsvar eller ved et mandat fra FNs sikkerhetsråd i henhold til Paktens kapittel VII eller VIII. Uten en slik forankring er det ikke grunnlag for militære bidrag som innebærer utøvelse av tvangsmakt.

Norge har i en årrekke bidratt vesentlig til ulike krisehåndteringsoperasjoner for å hindre menneskelig nød og lidelser. Våre bidrag har vært rettet inn mot å fremme positiv politisk og økonomisk utvikling som har fred, sikkerhet og stabilitet som sine viktigste forutsetninger. Erfaringene viser at disse målsetningene bare kan oppfylles ved et bredt internasjonalt engasjement politisk, humanitært og sikkerhetsmessig - i samarbeid med lokale krefter.

Det er bred enighet - både i og utenfor denne sal - om det medansvar vi har for å bidra til å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. Den brede oppslutning det er om denne delen av Norges internasjonale virksomhet er etter mitt syn medvirkende til den rolle vi er i stand til å spille i freds- og forsoningsarbeid, og den tillit vi blir møtt med.

Norske frivillige organisasjoner yter viktige bidrag til dette arbeidet. Regjeringen er derfor opptatt av at vi også i tiden fremover kan trekke på disse organisasjonenes ressurser og innsikt i arbeidet med å avhjelpe nød og lidelser i konfliktområder.

President,

Slik situasjonen ser ut i dag er det liten tvil om at Afghanistan, Irak og Kosovo kommer til å være de tre områder hvor den alt overveiende del av det norske internasjonale militære nærværet kommer til å være konsentrert neste år. Selv om mye av debatten dreier seg om Irak og Afghanistan, vil jeg få minne om hva NATOs innsats har hatt å si for stabiliteten og utviklingen på Balkan. Men vi er ennå ikke i mål i Kosovo,- de underliggende problemer og motsetninger er langt på vei uløste. Jeg ser derfor for meg et fortsatt betydelig internasjonalt nærvær i Kosovo og i Bosnia- Herzegovina.

President,

La meg så gå over til å redegjøre nærmere for grunnlaget for vår planlagte innsats i Afghanistan og Irak neste år.

Sikkerhet og stabilitet er også der viktige forutsetninger for en positiv politisk og økonomisk utvikling. Utfordringene er betydelige og krever et langvarig og bredt internasjonalt engasjement.

Mange positive resultater er oppnådd på kort tid i Afghanistan. Et land som lå i ruiner etter flere tiårs borgerkrig og vanstyre er nå langsomt i ferd med å bli bygget opp igjen, ikke minst takket være et omfattende internasjonalt bistandsengasjement. I stedet for det undertrykkende Taliban-regimet er det igangsatt en inkluderende politisk prosess for å opprette et representativt styre i landet. Innen undervisningssektoren, helsevesenet og andre deler av forvaltningen pågår det et omfattende reformarbeid. Men svært mye gjenstår. De uløste problemene og fremfor alt den urovekkende sikkerhetssituasjonen, krever et langsiktig internasjonalt engasjement i landet både militært og politisk for å skape økonomisk utvikling.

Bonn-avtalen, som ble fremforhandlet under FNs overoppsyn i desember 2001, står sentralt i dette arbeidet. Avtalen setter opp rammene for etableringen av en rettsstat og for den politiske prosessen fremover. Som et ledd i denne prosessen er det nedsatt en grunnlovskommisjon som har lagt frem et grunnlovsutkast som skal drøftes av et storråd, en såkalt Loya Jirga. Dette grunnlovgivende storrådet møtes i disse dager.

I Bonn-avtalen er det forutsatt nasjonale valg sommeren 2004. Det er ennå ikke

avklart om disse vil omfatte valg på både president og nasjonalforsamling. Det fremlagte grunnlovsutkastet åpner for at valgene ikke nødvendigvis må holdes samtidig. Det regnes derfor som mest sannsynlig at det først vil bli valgt en president og at nasjonalforsamlingen velges senere.

For å få gjennomført denne prosessen med den nødvendige grad av legitimitet i befolkningen, er den internasjonale sikkerhetsstyrken, forkortet ISAF, av sentral betydning. Væpnede grupper med tilknytning til Taliban og Al Qaida arbeider aktivt for å destabilisere president Karzais overgangsregjering. Krigsherrer og regionale ledere søker å undergrave Bonn-prosessen. Lokale klanledere synes i mange tilfelle lite interessert i at sentralregjeringens makt skal nå ut til deres områder. Narkotikaproduksjonen, som igjen øker, bidrar til forsterke destabiliseringen.

Til tross for NATOs overtakelse av ISAF-operasjonen og videreføringen av den amerikansk-ledede operasjonen mot de gjenværende terroristcellene i Afghanistan, har det vist seg svært vanskelig å trygge sikkerheten utenfor Kabul. Overgangsregjeringen har da også liten reell kontroll i resten av landet. De regionale krigsherrenes sterke stilling er en vesentlig forklaring på dette.

NATOs beslutning om å overta ledelsen av ISAF er et klart uttrykk for det ansvar alliansen har påtatt seg for sikkerheten og stabiliteten i Afghanistan. Dette er en vanskelig og krevende oppgave. Samtidig er det en oppgave alle alliansens medlemsland må ta på alvor. Vi har ikke råd til å mislykkes. Vi må derfor være forberedt på at NATO og Norge som medlem av alliansen vil måtte være i Afghanistan i lang tid.

Den forestående gradvise utvidelsen av ISAFs mandat utover Kabul og etableringen av de såkalte "Provincial Reconstruction Teams", forkortet PRT, i ulike deler av landet har som formål å bidra til å styrke overgangsregjeringens muligheter for myndighetsutøvelse.

PRT-teamenes viktigste oppgave er å skape stabilitet og sikkerhet i de områder hvor de er utplassert, og dermed direkte og indirekte styrke overgangsregjeringens og dermed sentralmaktens innflytelse. Direkte ved å trygge forholdene og dermed sentralmaktens innflytelse. Indirekte ved å skape stabilitet som grunnlag for annen virksomhet, og da i første rekke for økonomisk gjenoppbygging og forbedringer i levevilkårene for den afghanske

sivilbefolkning.

Samtlige PRT vil ha et sivil element for blant annet kontakt med afghanske myndigheter og internasjonale hjelpeorganisasjoner. Størrelsen på det sivile elementet i det enkelte PRT vil avhenge av situasjonen i området.

De drøftinger som nå pågår i NATO med sikte på å øke antallet PRT-team har vist at det er bred tilslutning til denne ideen. Det er også bred enighet om at de fremtidige PRT-ene skal være en del av ISAF-styrken. President Karzai har tilskrevet NATOs generalsekretær og uttrykt sterk støtte til de planene som foreligger om utplasseringen av flere slike PRT-styrker.

Fra norsk side har vi signalisert at vi er innstilt på å delta i et nordisk-britisk PRT-team som er under planlegging forutsatt at det legges til rette for at PRT-teamene får de nødvendige sikkerhetsmessige støttefunksjoner.

Tryggingen av sikkerheten i Afghanistan fordrer et aktivt samspill med afghanerne selv. Så langt har det bare vært en begrenset fremdrift i arbeidet med å bygge opp en nasjonal hær, politistyrke, grensepoliti og fungerende rettssystem. Det er således behov for å intensivere den internasjonale støtten på dette området. I denne sammenheng er det helt avgjørende at Afghanistans naboland bidrar positivt og aktivt.

President,

La meg så si litt om dagens norske innsats i Afghanistan.

Norge deltar aktivt i de militære operasjonene i Afghanistan. I dag bidrar vi med en medisinsk kirurgisk enhet og en sivil-militær samarbeidsenhet i ISAF. Disse bidragene planlegges avsluttet i februar 2004. I tillegg har vi nylig utplassert et norsk vakt- og sikringskompani i forbindelse med avholdelsen av det konstitusjonelle Loya Jirga-møtet jeg var inne på. Dette bidraget er blitt møtt stor anerkjennelse fra afghansk side og fra det internasjonale samfunn. Vi har tidligere deltatt i operasjon Enduring Freedom med bl.a. spesialstyrker og jagerfly.

Det folkerettslige grunnlaget for Norges militære deltakelse i Afghanistan er for "Enduring Freedoms" vedkommende bygd på utøvelsen av kollektivt

selvforsvar, som bekreftet i Sikkerhetsrådets resolusjon 1368. Når det gjelder deltakelsen i ISAF bygger denne på autorisasjon av Sikkerhetsrådet i resolusjon 1386, samt samtykke fra regjeringen i Kabul.

President,

Det er mitt håp at arrestasjonen av Saddam Hussein på sikt vil lede til at terroristangrepene mot både sivile og militære mål i Irak vil reduseres eller opphøre. Samtidig er det viktig at vi erkjenner at situasjonen i landet fortsatt vil stille oss overfor betydelige problemer og utfordringer i tiden fremover. Dette blir vi dessverre minnet om nærmest daglig. Sikkerhetssituasjonen er ytterst alvorlig. Terroranslag rettes både mot sivile irakere og det internasjonale sivile og militære nærværet. Det at også FN, Det internasjonale røde kors og andre humanitære organisasjoner utsettes for terroraksjoner demonstrerer kanskje tydeligere enn noe annet alvoret i situasjonen.

La meg i den forbindelse minne om at regjeringens holdning til de militære aksjonene som ble igangsatt i våres er vel kjent: Regjeringen mente at det ikke forelå et tilstrekkelig folkerettslig grunnlag til å gå til militær aksjon mot Irak. Et nytt vedtak om dette i FNs sikkerhetsråd ville i tilfelle være nødvendig. Vi gikk i stedet inn for at Hans Blix og hans våpeninspektører skulle få fortsette sitt arbeid.

Imidlertid gikk det ikke slik. Problemstillingen nå er imidlertid hva som skal til for å bringe landet på fote igjen. Det må ta utgangspunkt i situasjonen slik den nå er. Vår oppgave må være å bidra til å stabilisere situasjonen i Irak og å ta vår del av ansvaret for gjenoppbyggingen av landet, økonomisk så vel som politisk, slik det to ganger er oppfordret til av Sikkerhetsrådet i resolusjonene 1483 og 1511.

Uansett årsak er derfor den primære utfordringen å få etablert en akseptabel sikkerhetssituasjon. Uten at vi får volden og terroren under kontroll vil vi ikke få lagt forholdene til rette for en positiv politisk og økonomisk utvikling. De terroristaksjoner som nesten daglig finer sted og som rammer like gjerne sivile som militære, kan ikke på noen som helst måte forsvares. Det er ikke akseptable virkemidler for å nå politiske mål.

Vi har mislykkes hvis vi ikke klarer å skape en sikkerhetssituasjon som gjør at

FN, ikke-statlige organisasjoner og humanitære hjelpearbeidere kan drive sin virksomhet til beste for den irakiske befolkningen. Jeg vil samtidig understreke at en stabilisering i Irak også vil kunne ha positive virkninger for situasjonen i Midtøsten mer generelt.

På den politiske siden er det tatt skritt for å legge til rette for irakisk selvstyre. Dette er en utvikling vi fortsatt vil støtte. Regjeringen er opptatt av at myndighetsoverføring fra den midlertidige koalisjonsmyndighet under amerikansk ledelse til en irakisk regjering skjer så raskt som mulig. Den tidsplan som den amerikansk-ledede interimsadministrasjon og det midlertidige irakiske styringsrådet er blitt enig om legger til grunn at en overgangsregjering skal være på plass 1. juli 2004 og at en permanent ny grunnlov skal være utarbeidet to år senere. Med pågripelsen av Saddam Hussein er det grunn til å håpe at det vil bli en ny giv i demokratiseringsprosessen. De mange irakere som har dukket seg i angst for Saddam Hussein, kan nå rette ryggen og gå aktivt inn i arbeidet med å skape et nytt og fritt irakisk samfunn.

Like viktig som at utviklingen skjer raskt er det at den er vel forberedt og at den har den nødvendige legitimitet hos den irakiske befolkningen. Uten det, vil de nye politiske ledere i Irak vanskelig kunne opptre med den nødvendige autoritet og myndighet.

Kofi Annan sier i sin rapport om Irak fra sist onsdag at det er sannsynlig at landet vil trenge bistand i form av betydelig militært nærvær i flere år fremover. Det irakiske folk må etter generalsekretærens syn få forsikringer om at stater også utenfor den amerikansk-ledede koalisjonen vil være rede til å bidra med militære styrker dersom en ny irakisk regjering ber om det.

Annan understreker også at de økende sikkerhetsproblemene i Irak ikke kan løses med militære midler alene. En politisk prosess er nødvendig.

President,

Når det gjelder vår militære deltakelse i den internasjonale stabiliseringsstyrken i Irak, består den av to komponenter: Et ingeniørkompani utvidet med mine- og eksplosivryddere i det britiske ansvarsområdet, og et mindre antall stabsoffiserer i den polsk-ledede divisjonen.

De norske militære bidragene til stabiliseringen av Irak har hele tiden vært i samsvar med Sikkerhetsrådets resolusjon 1483 av 22. mai i år. Bidragene er av en slik karakter at de folkerettslig ikke medfører at Norge får status som okkupasjonsmakt. Premissene for de norske bidragene er også kommet klart til uttrykk i avtaleverket som ligger til grunn for deltakelsen i henholdsvis britisk og polsk ansvarsområde.

FNs Sikkerhetsråd vedtok 16. oktober 2003 ytterligere en resolusjon - 1511 - om situasjonen i Irak. Selv om det tidligere allerede forelå et klart folkerettslig grunnlag for norske bidrag til stabilisering av Irak, må vi nå ta utgangspunkt i situasjonen slik den er definert i resolusjon 1511. Denne slår fast at en forsterket internasjonal militær og politifaglig innsats er avgjørende for å ivareta Iraks stabilitet og sikkerhet slik at man kan få lagt det nødvendige grunnlaget for fremtidig irakisk selvbestemmelse og trygge FNs virksomhet i landet. Resolusjonen inneholder dessuten en autorisasjon til nødvendig maktanvendelse for å sikre stabilitet og sikkerhet i Irak. Derved gis også et folkerettslig grunnlag for et bredere spektrum av internasjonale militære bidrag.

President,

Vi har i den senere tid fått flere anmodninger fra nærstående land om ytterligere bidrag til de militære operasjonene både i Afghanistan og Irak, herunder norsk medvirkning til etableringen av et senter for opplæring av irakisk politi i Jordan. Henvendelsene er også kommet fra FN, NATO og EU, blant annet har FNs Sikkerhetsråd i resolusjon 1511 oppfordret til internasjonale bidrag til politisektoren.

Det er selvsagt viktig at vi fra norsk side fortsetter å ta vår del av ansvaret for å sikre en positiv politisk, økonomisk og sikkerhetsmessig utvikling i Afghanistan og Irak. Det vil imidlertid ikke være mulig å imøtekomme alle de anmodninger om bidrag som vi har mottatt. Vi må derfor foreta selvstendige vurderinger og prioriteringer basert på de foreliggende behov og tilgjengelige ressurser.

I Irak og Afghanistan tar vi sikte på å videreføre vårt internasjonale militære engasjement i første halvår i 2004 omtrent på samme nivå som i dag. Forsvarsministeren vil om litt redegjøre nærmere for dette. La meg imidlertid få peke på at regjeringen innenfor politi/sikkerhetssektoren har besluttet at Norge

vil legge opp til en viss økning av sin støtte til opplæringen av det afghanske sivilpolitiet og grensepolitiet.

Hva gjelder vår deltakelse i annet halvår 2004 er dette et spørsmål regjeringen vil måtte komme nærmere tilbake til. Dette vil blant annet måtte sees i lys av behovene og hva andre land vil bidra med. I vurderingen vil vi likeledes måtte ta hensyn til våre øvrige internasjonale forpliktelser, herunder deltakelsen i NATOs nye innsatsstyrke.

De samlede gjenoppbyggingsbehovene i Afghanistan og Irak er av FN, Verdensbanken og Det internasjonale valutafondet frem til 2007 anslått til henholdsvis 210 milliarder kroner for Afghanistan og omlag 235 milliarder kroner for Irak.

Vårt utviklingssamarbeide med Afghanistan blir intensivert når landet fra neste år får status som samarbeidsland. I vår bistand neste år vil vi fortsatt ha en helhetlig tilnærming, med støtte til den politiske prosessen, til å bedre sikkerheten og til å lindre nød og bidra til gjenoppbygging. Det er viktig at våre tiltak er i samsvar med afghanske prioriteringer. Den planlagte bistanden vil i all hovedsak gå til oppbygging av offentlige institusjoner, utdanning, demokratibygging og menneskerettigheter.

Når det gjelder bistanden til Irak, tilkjennega Norge under den internasjonale giverlandskonferansen i Madrid i oktober et samlet bidrag på 537 millioner kroner for perioden 2003 - 2006, hvorav 297 millioner kroner vil bli benyttet i inneværende år. De norske bidragene vil i første rekke gå til humanitær bistand og gjenoppbygging, i all hovedsak gjennom det multilaterale giverfondet for Irak.

Den samlede bistanden til Afghanistan vil for 2004 være omlag 300 millioner kroner og inntil 80 millioner kroner til Irak.

President,

Norge deltar i dag med mer enn 800 personer i ulike utenlandsoperasjoner. På denne måten bidrar vi til regional og global stabilitet og sikkerhet med sikte på å skape grunnlag for å finne politiske løsninger på konflikter.

Men ressursene når det gjelder mannskap, utstyr og økonomiske midler, setter grenser for vår mulighet til å besvare alle henvendelser om bidrag positivt. Det er derfor en viktig oppgave for oss å prioritere innsatsen mellom ulike operasjoner og geografiske innsatsområder.

Den generelle linjen regjeringen har lagt opp til er at vi først og fremst bør delta i FN- og NATO-ledede operasjoner. Vi bør videre være rede til å ta et ansvar for å bidra i operasjoner i tilknytning til fred og forsoningsprosesser som vi er involvert i. Et slikt tilfelle er Sri Lanka. Et annet er Sudan hvor det er klare forventninger om at Norge vil følge opp den rollen vi har hatt for å legge til rette for en fredsavtale. Hvis det blir en fredsavtale i Sudan vil regjeringen positivt vurdere deltakelse av norsk personell i en FN-ledet styrke når eventuelle behov og finansiering er klarlagt.

Vi må fortsatt være rede til å bidra til FNs operasjoner i Etiopia og Eritrea, i Sierra Leone og i Liberia. I Midtøsten vil vi søke å videreføre vår ledende rolle i den internasjonale observatørgruppen i Hebron på Vestbredden.

Det er viktig å være oppmerksom på at oppgavene på Sri Lanka, i Sudan og de andre steder i Afrika hvor vi er engasjert, er av en annen karakter enn f.eks. i Kosovo. På disse stedene er det ikke tale om å delta i fredsskapende, militære operasjoner, men overvåknings, kontroll- og politioppgaver. Dette krever andre typer kvalifikasjoner og ressurser.

Når det gjelder Balkan vil vi fortsatt delta med militært personell i Kosovo. Når NATOs operasjon i Bosnia etter planen blir overtatt av EU høsten 2004 tar vi likeledes sikte på å yte et sivilt bidrag.

President,

Forsvarsministeren vil gå nærmere inn på hvordan vi vil innrette norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner i 2004, samt ressursbehovene og sikkerhetssituasjonen for de norske styrkene. Hun vil også gå nærmere i detalj om hva vi tar sikte på å bidra med i form av militære styrker til Afghanistan og Irak.

Kilde
http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/ud/taler/032171-990105/dok-bn.html

Emneoversigt
Afganistan, Irak, Krig, Redegjørelse i Stortinget, Terrorisme

URI
https://www.virksommeord.no/tale/norges-samlede-innsats-i-afghanistan-og-irak